

Ανάλυση στα γεγονότα

Ελληνική Παιδεία: ώρα μηδέν

Ο μεγάλος ασθενής και οι ασπιρίνες

Του ΚΩΣΤΑ Ε. ΜΠΕΗ

Οι δημοσκοπήσεις βεβαιώνουν ότι μια ισχυρή πλειοψηφία της κοινωνίας στηρίζει τα κυβερνητικά μέτρα για την παιδεία, που θα συζητηθούν αύριο στη Βουλή, προκειμένου να ισχύσουν εφεξής ως νόμος του κράτους. Και ευλόγως, αφού αυτά τα μέτρα αναποκρίνονται στις ανησυχίες και τις προσδοκίες της πλειοψηφίας: να σταματήσουν οι καταλήψεις των πανεπιστημιακών κτιρίων και οι πορείες των καθηγητών, να διεξαχθούν οι εξετάσεις, ώστε τα παιδιά να πάρουν το πτυχίο τους. Κι ακόμη, ν' αποκατασταθεί η τάξη στους δρόμους, να τερματιστούν οι πυρπολήσεις σταθμευμένων αυτοκινήτων και η καταστροφή προθηκών καταστημάτων. Όλα αυτά είναι λογικό να τα προσδοκά η κοινωνία. Εκείνο που δεν την απασχολεί, είναι η βαθύτερη αιτία αυτής της κρίσης, που ξεπερνά τα όρια απλής αναταραχής. Ενδιαφέρεται για το άμεσο πρακτέο. Και δεν φαίνεται να την απασχολεί αν αυτά τα μέτρα θα λειτουργήσουν και μακροπρόθεσμα.

Οπωσδήποτε, οφείλω με ειλικρίνεια να παραδεχτώ ότι τα βαθύτερα αίτια της κρίσης ξεπερνούν τις δυνατότητές μας. Τόσο της κοινωνίας όσο και της πολιτικής ηγεσίας. Η κοινωνία ενδιαφέρεται να προχωρήσει η διαδικασία των εξετάσεων και της μαζικής παροχής πτυχίων ως προϋπόθεση για την αναζήτηση θέσης εργασίας. Ασφαλώς, υπάρχει επίγνωση του ότι κυκλοφορούν χιλιάδες άνεργοι πτυχιούχοι, ενώ και απ' εκείνους που βολεύτηκαν ελάχιστοι είναι ικανοποιημένοι, αφού η απασχόλησή τους συνήθως αποτελεσματώνεται στη ρουτίνα. Μεγάλη μερίδα της κοινωνίας μας ενδιαφέρεται για την παιδεία με μικρό πι, δηλαδή ως πηγή επαγγελματικών γνώσεων, που πιστοποιούνται με το αντίστοιχο πτυχίο. Αδιαφορεί για την Παιδεία με κεφαλαίο αρχίγραμμα, δηλαδή ως προβληματιζόμενο χώρο για την καλλιέργεια πνευματικών και αισθητικών αξιών, από την οποία, στη συνέχεια, θα απέρρεε και η έφεση για κατάκτηση της εξειδικευμένης επιστημονικής γνώσης. Μ' αυτήν την ειδική έννοια της καλλιέργειας η Παιδεία, στις μέρες μας, ξέφυγε από τον χώρο των στοχαστών και περιήλθε κυρίως στην αδολεσχία και τη βαναυσότητα των τηλεοπτικών αστέρων.

Δίχως την αφέλεια, καθώς ελπίζω, του να θέλω να δώσω συνταγές, θα καταγράψω επιγραμματικώς τις, κατά τη γνώμη μου, βαθύτερες αιτίες της κρίσης στην Παιδεία:

Θ' αρχίσω απολογούμενος για οικεία κακά, δηλαδή την έλλειψη οικιοπραγίας,¹ που χαρακτηρίζει εμάς τους πανεπιστημιακούς δασκάλους. Άλλος καλοπροαίρετα από πολιτική αφέλεια, άλλος από πολυπράγμονα φιλοδοξία και άλλος από το πάθος για οικονομική άνοδο και/ή δημόσια προβολή δεν περιοριζόμαστε στην αποστολή μας, δηλαδή στο εκπαιδευτικό και ερευνητικό έργο για το οποίο ξεκινήσαμε. Ετσι, αυτό το έργο έχει καταντήσει πάρεργο. Και, κατά κανόνα, ούτε αποδοτικοί δάσκαλοι και ερευνητές είμαστε, μήτε στην πολιτική ή στα ελεύθερα επαγγέλματα διαπρέπουμε. Απλώς, σερνόμαστε. Και πολύ αργά έρχεται (αν έρχεται) η ώρα της αυτογνωσίας και της μεταμέλειας.

Αυτά για μας, τους πανεπιστημιακούς δασκάλους. Γιατί, δίπλα σε μας, η έλλειψη οικιοπραγίας παίρνει άλλες - εφιαλτικές - διαστάσεις στο χώρο των εκπαιδευτικών λειτουργών της μέσης και, πολύ περισσότερο, της κατώτερης παιδείας. Δεν συνηθίζω να τρώω σε ταβέρνες. Όμως όταν, κατ' εξαίρεση, βρεθώ εκεί, συχνά νιώθω ζεματισμένος, καθώς ο σερβιτόρος με αναγνωρίζει και μου αυτοσυστήνεται ως δάσκαλος, που τα βράδια, μ' αυτόν τον τρόπο, προσπαθεί να καλύψει ένα μέρος των οικογενειακών αναγκών του που δεν καλύπτονται με τον μισθό του στην εκπαίδευση.

Στη συνέχεια θα επαναλάβω ευκρινέστερα αυτό που ήδη πιο πάνω απλώς υπαινίχθηκα, δηλαδή ότι πολλοί φοιτητές δεν έχουν οποιοδήποτε ίχνος έρωτα για την καλλιέργεια της γνώσης και της έρευνας. Είναι βέβαιο ότι τα παιδιά μας διαθέτουν πλήθος πτυχίων, τίτλων μεταπτυχιακών σπουδών και πιστοποιητικών εξαιρετικής γνώσης πολλών ξένων γλωσσών, εφόδια που εμείς, στα νιάτα μας, δεν διαθέταμε σε τόσο πλούσια έκταση. Όμως η ουσιαστική ποιότητα δεν βρίσκεται στο ίδιο ύψος με την ποσότητα και τη φανταχτερή ακτινοβολία των τυπικών προσόντων. Κάτι που είναι εύλογο, αφού πολλοί από τους νέους μας έμαθαν από εμάς, τους γονείς και τους δασκάλους τους, να ενδιαφέρονται κυρίως για το πώς θα σκαρφαλώνουν με προσχήματα και όχι για την επιστημονική καλλιέργεια ως αυταξία. Πρώχειρο παράδειγμα, η έγνοια των ημερών να μη χαθούν οριστικώς οι ήδη χαμένες δύο εξεταστικές περιόδους, που συνέπεσαν με τις καταλήψεις, αλλά, παρά την έλλειψη προηγούμενου διδακτικού έργου, να διεξαχθούν οι χαμένες δύο εξεταστικές περίοδοι σε άμεση αλληλοδιαδοχή. Δηλαδή, όποιος αποτύχει στην πρώτη, αμέσως να επανέλθει και σε δεύτερη λοταρία κλήρωσης πτυχίων! Για τις χαμένες ώρες διδασκαλίας και διαλόγου σε σεμινάρια κανέναν δεν ενδιαφέρει.

Ισως δεν είναι ακατανόητη η αδιαφορία αρκετών φοιτητών, που δεν έχουν διάθεση για εντατική προσπάθεια, αλλά είτε σέρνονται στα μπαράκια σκοτώνοντας τον χρόνο τους είτε δυναμικά επιδίδονται σε καταλήψεις και εμπρηστικές διαδηλώσεις. Κάτι πολύ πιο σοβαρό και ανησυχητικό: αρκετοί έχουν ενδώσει στη φυγή στα ναρκωτικά, με ό,τι αυτή η μάστιγα σημαίνει.

Αραγε αυτή η χρόνια νοσηρή κατάσταση, που περιέγραψα, θα εκλείψει ή έστω θα περιοριστεί με τα νομοθετικά μέτρα που εισηγείται το υπουργείο Παιδείας; Θα πάψουν να αγχώνονται οι λίγοι ή οι πολλοί απελπισμένοι νέοι μας, καθώς έχουν επίγνωση των μεγάλων αμαρτιών της κοινωνίας μας, δηλαδή της

ανεργίας, της οικονομικής εξαθλίωσης του ενός τρίτου των μελών της, της εκτεταμένης κι αδιάντροπης διαφθοράς στον χώρο της κρατικής ευθύνης και της αναξιοπιστίας των θεσμών του κράτους δικαίου, έτσι όπως εμφανείς είναι οι πρόθυμοι στην κατά προτεραιότητα θεραπεία των κομματικών επιλογών της εκάστοτε κυβέρνησης, όπως εξάλλου ορατοί είναι και οι άλλοι, οι πολλοί ευπρεπείς δικαστικοί λειτουργοί, με τις γνώσεις ευαισθησίες τους για τις δικαιοτικές αρχές, που σήμερα καταποντίζονται στο πέλαγος της απελπιστικής βραδύτητας;

Εύχομαι να διαψευστώ. Όμως η μακρόχρονη εμπειρία μου δεν μου αφήνει περιθώρια να συμμεριστώ την αισιόδοξη προσδοκία άλλων, πως η ελπίδα πεθαίνει τάχα τελευταία. Απλώς σέρνεται αδικαίωτη, κάθε τόσο, με νέες εξαγγελίες, που πέφτουν στο κενό. Ασφαλώς υπάρχει παραλλήλως και η λεγόμενη κοινωνία των δύο τρίτων που, αν δεν ευημερεί, πάντως δεν στερείται. Αυτή ακριβώς που αγανακτεί για τη συνεχιζόμενη αναταραχή στον χώρο της παιδείας και τις παρενέργειες των δυναμικών διαδηλώσεων, καθώς αυτές περιορίζουν την πρόσβαση της πελατείας στα κεντρικά εμπορικά καταστήματα και καθηλώνουν τα οχήματα στους δρόμους. Και παραβλέπει ότι οι ταραχές και οι άμεσες επιπτώσεις τους στην εμπορική κίνηση δεν πρόκειται να ανακοπούν, όσο τα βαθύτερα αίτια της κρίσης μένουν άθικτα.

Εσχατο, αλλά καθόλου άσχετο: Αν και πολλοί, και μάλιστα από διαμετρικά αντίθετους πολιτικούς χώρους, με διαβεβαιώνουν πως πλανώμαι, δεν μπορώ ν' απαλλαγώ από την υπόνοια ότι η διατήρηση και η περαιτέρω καλλιέργεια των προαναφερόμενων βαθύτερων αιτίων της κοινωνικής κρίσης μας είναι εισαγόμενες. Η ανησυχία, την οποία η φρόνηση τροφοδοτεί, επικεντρώνεται στο ερώτημα, ποιοι έχουν όντως συμφέρον να παραμένουν ανέπαφα, ακόμη και να επιτείνονται, τα βαθύτερα αίτια της κρίσης. Ποιοι έχουν λόγους να θέλουν και να προβοκάρουν τόσο τις εσωτερικές κοινωνικές κρίσεις όσο και τις τριβές μεταξύ γειτονικών χωρών, που ακόμη κι αν δεν καταλήγουν σε ένοπλη σύγκρουση, πάντως υποφέρουν από χρόνια οικονομική αιμορραγία για χάρη των εξοπλισμών τους;

Αλλά αυτή η διάσταση του προβλήματος ξεπερνά όντως τις αντικειμενικές δυνατότητες της δικής μας κοινωνίας, της πολιτικής και των ίδιων των μαζικών κινητοποιήσεων.

1. Πλάτων, Πολιτεία, 434 σ. 8-9: οικιοπραγία, εκάστου τούτων το αυτού πράττοντος εν πόλει